

Mariyana TSIBRANSKA-KOSTOVA (Sofia)

TOWARD A HISTORY OF THE OLD BULGARIAN WORD **СЪЦЪГЛЪ**

Abstract: The article focuses on some new examples of the use of the adjective **съцѣглъ** and the adverb **съцѣглъ** previously unrecorded in lexicography. They are extracted from the Slavonic translation of the second book of the *Panoply Dogmatic*, which appeared on Mount Athos in the very beginning of the 15th century. The translation itself, as well as the manuscripts containing it, needs to be subjected to a future study; therefore, the examples of their archaic lexical content are of special value. This specific evidence attests to the semantic transformation from **съцѣглъ** – **ѣдинъ**, **оубѣ**, **μόνος** to **съцѣглъ** – **хорѣ**, **тънькѣ**, **недѣсьнѣ**, **ἀμυδρός**. According to this indicator, the translation of *Panoply Dogmatic* shows the greatest closeness to the translation of the *Triodion Sinaxaria* of Zacchaeus, the Philosopher “from Zagora,” proven to have been carried out on Mount Athos by the 1370s. The Athonite men of letters introduced into usage a layer of ancient Old Bulgarian vocabulary, although with changed meanings. This semantic change has survived in today’s Bulgarian dialect words *циглив*, *цигл’ав*, *цигул’ав*. A link in the semantic chain is thus being filled, with no gap between modern Bulgarian dialects and the literary Middle Bulgarian medieval language.

Keywords: *Panoply Dogmatic*; **съцѣглъ**; lexis of the 14th–15th centuries Athonite translations

REFERENCES

- Berke 2011: Berke, M. *An annotated edition of Euthymios Zigabenos, Panoplia Dogmatikē*, Chapters 23–28, Belfast: The Queen’s University.
- Ernout & Meillet 2001: Ernout, A. & A. Meillet. *Dictionnaire étymologique de la langue latine*. Paris: Klincksieck.
- Migne 1865: Migne, J. P. Euthymius Zigabenos. *Panoplia Dogmatica*. – In: *Patrologiae cursus completus. Series graeca*. T.130. Paris, coll. 9–1359.
- LS 1996: *A Greek-English Lexicon*. Compiled by H. G. Liddell and R. Scott. Oxford, with revised supplement. Oxford: Clarendon Press.
- Miklosich 1977: Miklosich, F. *Lexicon Palaeoslovenico-Graeco-Latinum*. Emendatum auctum. Reprint. Wien 1862 – 1865. Neudruck der Ausgabe. Wien: Scientia Verlag Aalen.
- Mircea 2005: Mircea, I. *Répertoire des manuscrits slaves en Roumanie. Auteurs byzantins et slaves*. Révision du texte slave P. Bojčeva. Révision du texte français S. Todorova. Sofia: Institut d’Études Balkaniques.

- Otašević 2005: Otašević, D. Nikoljsko jevanđelje: od originala do digitalne kopije. – *Glas biblioteke* (Čačak), 12 (2005), 33–46.
- Panaiteescu 1959: Panaiteescu, P. *Manuscrisele slave din Biblioteca Academiei RPR*. Vol. 1. București: Biblioteca Academiei republicii populare române.
- Бармин 2008: Бармин, А. В. Евфимий Зигабен. – *Православная энциклопедия*. Т. 17. Москва, 448–450, [http: www.pravenc.ru](http://www.pravenc.ru) (достъп на 29.07.2017 г.). [Barmin 2008: Barmin, A. V. Yevfimiyy Zigaben. – *Pravoslavnyaya entsiklopediya*. Т. 17. Moskva, 448 – 450, [http: www.pravenc.ru](http://www.pravenc.ru) (retrieved 29.07.2017 г.).]
- Гагова 2001: Гагова, Н. Един вероятен преводачески автограф от първата четвърт на XV в. (Още веднъж за ранния славянски превод на „Догматическо всеоръжие“ на Евтимий Зигавин). – *Palaeobulgarica*, XXV, 1, 2001, 79 – 94. [Gagova 2001: Gagova, N. Edin veroyaten prevodacheski avtograf ot parvata chetvart na XV vek (Ochte vednazh za ranniya slavyanski prevod na “Dogmatichesko vseorazhie” na Evtimiy Zigavin. – *Palaeobulgarica*, XXV, 1, 2001, 79 – 94.].
- Гагова 2010: Гагова, Н. *Владетели и книги. Участието на южнославянския владетел в производството и употребата на книги през Средновековието (IX–XV в.): рецепцията на византийския модел*. София: ПАМ Пъблишинг. [Gagova 2010: Gagova, N. *Vladeteli i knigi. Uchastieto na yuzhnoslavyanskiya vladetel v proizvodstvoto i upotrebata na knigi prez Srednevekovieto (IX–XV v.): retseptsiyata na vizantiyskiya model*. Sofia: PAM Publishing.].
- Горский, Невоструев 1859: Горский А. В., К. И. Невоструев. *Описание славянских рукописей Московской синодальной библиотеке*. Отдел второй. Писания святых отцев. 2. Писания догматическия и духовно-нравственныя. Москва. [Gorskiy, Nevostruyev 1859: Gorskiy A. V., K. I. Nevostruyev. *Opisaniye slavyanskikh rukopisey Moskovskoy sinodal'noy biblioteke*. Otdel vtoroy. Pisaniya svyatykh ottsev. 2. Pisaniya dogmaticheskiya i dukhovno-nravstvennyya. Moskva.].
- ДА – Архив на Секцията за диалектология и лингвистична география в Института за български език на БАН. [DA – Archiv na Sektsiyata za dialektologiya i lingvistichna geografiya v Institutu za balgarski ezik na BAN.].
- Даничић 1864: Даничић, Ђ. *Николско јеванђеље*. Биоград: Државна штампарија. [Ѓ. Daničić. *Nikoljsko jevanđelje*. Biograd: Državna štamparija.].
- Иванова 1987: Иванова, Кл. О славянском переводе „Паноплии догматики“ Евфимия Зигавина. – В: *Исследования по древней и новой литературе*. Ленинград, 101–105. [Ivanova 1987: Ivanova, Kl. O slavyanskom perevode „Panoplii dogmatiki“ Yevfimiya Zigavina. – V: *Issledovaniya po drevney i novoy literature*. Leningrad, 101–105.].
- Кривко 2013: Кривко, Р. Лингвистические заметки к „Учительному евангелию“ и „Сказанию церковному“. – В: *Зборник на трудови од Меѓународниот научен собир Кирилметодиевската традиција и македонско-руските духовни и културни врски*. Охрид, 3-4.10.2013. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, 129–140. [Krivko 2013: Krivko, R. Lingvisticheskiye zametki k „Uchitel'nomu yevangeliju“ i „Skazaniyu tserkovnomu“. – V: *Zbornik na trudovi od Megjunarodniot nauchen sobir Kirilometodievskata*

- traditsiya i makedonsko-ruskite duhovni i kulturni vrski*. Ohrid, 3-4.10.2013. Skopje, Univerzitet "Sv. Kiril i Metodiy, 129 – 140.].
- Мирчева 2017: Мирчева, Е. Редки лексеми в старобългарския книжовен език (същ.глагол, ц.глагол, ц.глаголхъ). – *Преславска книжовна школа*. Т. 17. Шумен: УИ, 93 – 101. [Mircheva 2017: Mircheva, E. Redki leksemi v starobalgarskiya knizhoven ezik (същ.глагол, ц.глагол, ц.глаголхъ). – *Preslavska knizhovna shkola*. Т.17. Shumen: UI, 93 – 101.].
- Пенкова 2015: Пенкова, П. *Св. Атанасий Александрийски. Второ слово против арианите (в старобългарски превод)*. Първо издание. София: Изток-Запад. [Penkova 2015: Penkova, P. *Sv. Atanasiy Aleksandriyski. Vtoro slovo protiv arianite (v starobalgarski prevod)*. Parvo izdanie. Sofia: Iztok-Zapad.].
- ПРОДД 1974: Илчев С., А. Иванова, А. Димова, М. Павлова. *Речник на редки, остарели и диалектни думи в литературата ни от XIX и XX в.* София: Издателство на БАН. [PRODD 1974: Ilchev, P., A. Ivanova, A. Dimova, M. Pavlova. *Rechnik na redki, ostareli i dialektni dumi v literaturata ni ot XIX i XX v.* Sofia: Izdatelstvo na BAN.].
- Срезневский 1912: Срезневский, И. И. *Материалы для словаря древнерусского языка*. Москва: Издание отеления русского языка и словесности Импер. АН. Т. 3. [Sreznevskiy 1912: Sreznevskiy, I. I. *Materialy dlya slovarya drevnerusskogo yazyka*. Moskva: Izdaniye oteleniya russkogo yazyka i slovesnosti Imper. AN. T. 3.].
- СРЯ 2011: *Словарь русского языка XI – XVII вв.* Выпуск 29. Сулеги –Тольмиже. Москва: Наука. [SRYA 2011: *Slovar' russkogo yazyka XI – XVII vv. Vypusk 29. Suleg" –Tol'mizhe*. Moskva: Nauka.].
- СтБР 2009: *Старобългарски речник*. Т.2. О–У. София: Изд. „Валентин Траянов“. [StbR 2009: *Starobalgarski rechnik*. Т. 2. . О–У. Sofia: Izd. "Valentin Trayanov".].
- Тасева 2010: Тасева, Л. *Триодните синаксари в средновековната славянска книжнина. Текстологично изследване. Издание на Закхеевия превод*. Словоуказатели. Monumenta linguae slavicae dialecti veteris. Fontes et dissertationes. Tom. LIV. Weiher Verlag, Freiburg i. Br. [Taseva 2010: Taseva, L. *Triodnite sinaksari v srednovekovnata slavyanska knizhnina. Tekstologichno izsledvane. Izdanie na Zakheeviya prevod*. Slovoukazateli. Monumenta linguae slavicae dialecti veteris. Fontes et dissertationes. Tom. LIV. Weiher Verlag, Freiburg i. Br.].
- Тасева 2016: Тасева, Л. Стилът на двама балкански преводачи като свидетелство за развойните алтернативи в книжовния език през XIV в. – В: *Сребърният век: нови открития*. Сборник доклади от международната конференция, състояла се на 10–11.05.2015 г. в БАН. София: ИК Гутенберг, 139 –150. [Taseva 2016: Taseva, L. *Stilat na dvama balkanski prevodachi kato svidetelstvo za razvoynite alternative v knizhovniya ezik prez XIV v.* – V: *Srebarniyat vek: novi otkritiya*. Sbornik dokladi ot mezhdunarodnata konferentsiya, sastoyala se na 10–11.05.2015 v BAN. Sofia: IK Gutenberg, 139 –150.].
- Фасмер 1971: Фасмер, М. *Этимологический словарь русского языка*. Перевод с немецкого и дополнения О. Н. Трубачева, т. 3, Москва: Прогресс. [Vasmer, M. *Etimologicheskiy slovar' russkogo yazyka*. Perevod s nemetskogo i dopolneniya O. N. Trubacheva, t. 3, Moskva: Progress.].

ЭССЯ 1976: *Этимологический словарь славянских языков*. Праславянский лексический фонд, 3 *bratъсь—*съгьку, Москва: Наука. [ESSYA 1976: *Etimologicheskiy slovar' slavyanskikh yazykov*. Praslavyanskiy leksicheskiy fond, 3, *bratъсь—*съгьку. Moskva: Nauka.].

Цибранска-Костова 2017: Цибранска-Костова, М. Бележки върху славянския превод на Паноплия Догматика в BAR Ms.Slav. 296 и неговия преводач. – *Palaeobulgarica* XLI, 4, 2017, 3 –26. [Tsibranska-Kostova 2017: Tsibranska-Kostova, M. Belezghi varhu slavyanskiya prevod na Panopliya Dogmatika v BAR Ms. Slav. 296 i negoviya prevodach. – *Palaeobulgarica* XLI, 4, 2017, 3 –26.].

Prof. Mariyana Tsibranska-Kostova, Dr. Sc.

Institute for Bulgarian Language “Prof. Lyubomir Andreychin”

Bulgarian Academy of Sciences

Sofia, Bulgaria

e-mail: tzibran@ibl.bas.bg

Published on: 25 June 2021